

شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستایی شهرستان جیرفت)

احمد تقدیسی^۱ - حمیدرضا وارثی^۲ - مهدی احمدیان^{۳*} - حمید عسگری^۴

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۴- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۲۷ صص ۱۴ - ۱ تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۰۹/۱۹

چکیده

هدف: توسعه مطلوب صنعت گردشگری نیازمند آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. در همین راستا، پژوهش حاضر تلاشی در جهت سنجش سطح امکانات و زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگری و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار این صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت است.

روش: این پژوهش، مطالعه‌ای کاربردی با رویکرد توصیفی-تحلیلی است که جمع‌آوری اطلاعات آن با استفاده ترکیبی از روش‌های اسنادی و میدانی انجام پذیرفته است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از کلیه مسئولین و کارشناسان امر گردشگری در شهرستان جیرفت می‌باشد؛ که به‌صورت تمام سرشماری نظرسنجی از ایشان صورت گرفته است و برای تحلیل اطلاعات گردآوری‌شده از تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی، رگرسیون و تحلیل عاملی استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که از دیدگاه متخصصان و کارشناسان حوزه گردشگری، توسعه زیرساخت‌ها و امکانات پیش‌نیاز گسترش گردشگری در مناطق روستایی شهرستان جیرفت، چندان رضایت‌بخش نیست و تفاوت معنی‌دار بین میزان رضایتمندی مشاهده شده نزد کارشناسان با میانه نظری یا میزان رضایتمندی متوسط وجود دارد. همچنین بررسی‌ها نشان داد هرچند بین توسعه گردشگری و توسعه اقتصادی این منطقه رابطه معنادار وجود دارد، اما توسعه گردشگری در شرایط کنونی نتوانسته است آن‌گونه که باید در توسعه اقتصادی مناطق روستایی این شهرستان، مؤثر باشد.

محدودیت‌ها/راهبردها: عمده‌ترین محدودیت تحقیق کمبود آمار و اطلاعات کافی در رابطه با زیرساخت‌ها و امکانات توریستی و آمار گردشگران منطقه است.

راهکارهای عملی: توسعه زیرساخت‌های ارتباطی، تنوع بخشیدن به محل‌های اقامت، تبلیغ مناسب امکانات توریستی منطقه، ایجاد دهکده‌های توریستی و ... استخدام و به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص، استفاده از مواد و مصالح محلی در احداث هتل‌ها و اقامتگاه‌ها و ... افزایش تولید اقلام غذایی محلی، گسترش تولید و فروش صنایع‌دستی محلی و حفاظت، نگهداری و مرمت بناها و محوطه تاریخی از جمله راهکارهای توسعه پایدار گردشگری در این منطقه می‌باشد.

اصالت و ارزش: نوآوری مقاله در تحلیل عوامل مؤثر و ارائه راهکارهایی در جهت توسعه پایدار صنعت گردشگری در مناطق روستایی جیرفت می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: توسعه پایدار، صنعت گردشگری، مناطق روستایی، شهرستان جیرفت.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

در عصر معاصر در کلیه سطوح ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی تنوع‌بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص‌های توسعه انسانی، کاهش مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش‌ازحد استاندارد شهرها، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها، حفظ محیط‌زیست و در نهایت توسعه پایدار از جمله دغدغه‌های اصلی پیش روی جوامع بشری است. لذا گردشگری به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه یک مزیت اقتصادی است تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را تسریع بخشند (ضرابی، رخشانی نسب و آقازارتی فراهانی، ۱۳۸۵، ص. ۴۶). گردشگری یکی از فعالیت‌های مهمی است که در دهه‌های اخیر از جایگاه ویژه‌ای در توسعه اقتصادی برخی کشورها برخوردار بوده است (میرکتولی و مصدق، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۸). آن‌چنان‌که اقتصاددانان آن‌را صادرات نامرئی نامیده‌اند (رضوانی، ۱۳۷۴، ص. ۴). در واقع توریسم در جهان امروز به‌عنوان یک صنعت مطرح است که به‌مانند همه صنایع دیگر احتیاج به لوازم و ابزارهای خاصی داشته و برای رشد و پیشرفت احتیاج به پژوهش و تحقیق دارد (حسین زاده دلیر و حیدری چپانه، ۱۳۸۲، ص. ۲۶). در سال‌های اخیر، گردشگری منبع درآمد سرشار در تجارت جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنه بازرگانی و تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها شده است (کاظمی، ۱۳۸۶، ص. ۴). در حال حاضر بسیاری از کشورها منافع اقتصادی و اجتماعی خود را از توریسم دریافت می‌کنند و درآمدهای توریسم را برای توسعه زیرساخت‌های زیستگاه‌های خود به کار می‌برند (اسلز و کاستا، ۱۹۹۶، ص. ۴۴). گردشگری اغلب به‌عنوان یک کلید برای رشد اقتصادی هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در حال توسعه استفاده شده (فونت و عجم، ۱۹۹۹، ص. ۶۳) و اغلب به‌عنوان یک گزینه‌ی جایگزین، به‌منظور حفظ توسعه مستمر اقتصاد روستا که در آن صنایع سنتی روبه‌زوال هستند در نظر گرفته شده است (تیانیو و یانگونگ، ۲۰۰۷، ص. ۹۶).

بر اساس آمارهای موجود، صنعت توریسم به‌عنوان دومین منبع درآمد ارزی ۴۹ کشور در حال توسعه دنیا، نقش مهمی در اقتصاد این کشورها ایفا می‌نماید (مهدی نژاد و سقایی، ۱۳۸۲: ۵۳). این صنعت مخصوصاً برای کشورهایی که در فکر خروج از وضعیت تک‌محصولی بوده و اتکا صرف به اقتصاد تک‌قطبی

دارند اهمیت دوچندان می‌یابد (ولی زاده، ۱۳۸۵، ص. ۱۱). کشور ما به لحاظ تنوع آب‌وهوایی از یک سو و وجود مکان‌های تاریخی و فرهنگی منحصر به فرد از سوی دیگر، یکی از چند کشور انگشت‌شمار جهان است که تاکنون از ظرفیت‌های بالقوه خود در این زمینه به نحو مطلوبی استفاده نکرده است. بررسی وضعیت صنعت گردشگری در ایران و ملاحظه ارقام درآمدی ارزی حاصل از آن، حاکی از این است که به‌رغم این واقعیت که ایران یکی از ده کشور مهم جهان از حیث آثار تاریخی و باستانی است کمتر از یک‌هزارم درآمد جهانی حاصل از گردشگری را نصیب خود کرده است. حال آن‌که با توجه به اتکای بیش‌ازحد اقتصاد ایران به صادرات نفت خام و آسیب‌پذیری فراوان آن در اثر تغییرات قیمت نفت و سایر شوک‌های اقتصادی و غیراقتصادی، توسعه صنعت گردشگری تا حد زیادی می‌تواند این آسیب‌پذیری را بکاهد و سیاست‌گذاران اقتصادی را نیز در فائق آمدن بر مشکلات جاری، از قبیل کمبود درآمدهای ارزی، پایین بودن سطح درآمد جامعه، پایین بودن صادرات غیر نفتی و مشکل بیکاری، کمک کند (موسایی، ۱۳۸۳، ص. ۲۲۷). از طرف دیگر با توجه به این موضوع که جاذبه‌های توریستی با تنوع زیاد در سراسر سرزمین به شکل مناسبی توزیع شده‌اند. گسترش گردشگری می‌تواند باعث توزیع عادلانه درآمد در سطح ملی شود و تا حدودی با پر کردن شکاف توسعه بین مناطق مختلف کشور ناشی از تخصیص ناعادلانه منابع مالی در یک قرن گذشته به توسعه پایدار در تمام نواحی کشور کمک کند؛ لذا توجه به چالش‌های این صنعت در ایران، راهکارهای بهبود آن می‌تواند برای اقتصاد کشور بسیار مفید بوده باشد.

شهرستان جیرفت دارای مزیت‌ها و جاذبه‌های فراوان توریستی از جمله جاذبه‌های طبیعی (دوآب و هوای متفاوت سردسیری و گرمسیری، دو رشته کوه، هفت‌چشمه آبگرم و معدنی، چهار آبشار، چهار رودخانه، سه منطقه نمونه گردشگری، سیزده روستای مقصد گردشگری، پارک‌های جنگلی، قله‌های برف‌گیر و مناظر طبیعی زیبا و متعدد)، جاذبه‌های تاریخی (تپه‌های کنار صندل با قدمت هفت‌هزارساله، شهر دقیانوس با قدمت تاریخی پنج‌هزارساله، مقبره میرحیدر و ...)، جاذبه‌های فرهنگی - مذهبی (اماکن مذهبی، موزه باستان‌شناسی شهرستان، آداب‌ورسوم محلی، صنایع‌دستی و ...)، کشاورزی گسترده است. در حالی که تعداد اندکی از این جاذبه‌ها به دلیل عدم سرمایه‌گذاری کافی، کمبود خدمات و امکانات و زیرساخت‌های گردشگری و ... مورد استفاده گردشگران قرار

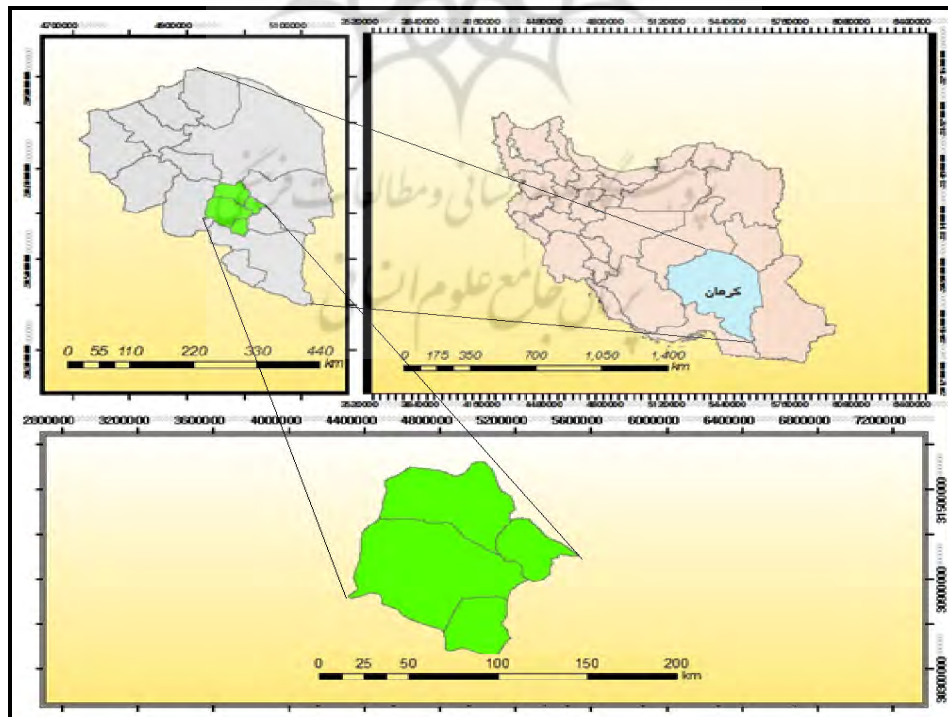
۱.۲. قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان جیرفت با وسعتی معادل ۹۱۲۷ کیلومتر مربع در جنوب استان کرمان در مختصات ۴۵° ۵۶' ۳۱" طول جغرافیایی و ۱۰° ۲۸' ۲۰" عرض جغرافیایی قرار گرفته است. از شمال به شهرستان کرمان، از شمال غرب و غرب به شهرستان بافت و رابر، از جنوب به شهرستان کهنوج و از شرق و شمال شرقی به شهرستان بم محدود می‌شود. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری و نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ دارای ۵۱۴ آبادی با جمعیتی برابر با ۲۶۵۰۰۰ هزار نفر می‌باشد که ۵۸ درصد از این جمعیت (۱۵۴۰۰۰ نفر) ساکن مناطق شهری و ۴۲ درصد (۱۱۱۰۰۰ نفر) ساکن مناطق روستایی می‌باشند و مشتمل بر چهار بخش مرکزی، جبال بارز، ساردوئیه و اسماعیلی و سه شهر جیرفت، جبال بارز و درب بهشت است. شهر جیرفت مرکزیت اداری و سیاسی این شهرستان را دارا است؛ و در فاصله ۲۵۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد (دفتر معاونت برنامه‌ریزی فرمانداری شهرستان جیرفت، ۱۳۹۱). شکل شماره (۲) موقعیت فضایی شهرستان جیرفت در کشور را در استان کرمان و کشور ایران نشان می‌دهد.

می‌گیرد. این در حالی است که اگر برنامه‌ریزی مناسب و اصولی جهت توسعه گردشگری در این شهرستان انجام گیرد، توانایی آن را دارد که به‌عنوان قطب گردشگری کشور، مکانی مناسب جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی مطرح باشد. با نظر به این مهم، در پژوهش حاضر تلاش می‌گردد تا با بهره‌گیری دیدگاه‌ها و نظریات کارشناسان امر، ضمن ارزیابی وضعیت امکانات و خدمات صنعت گردشگری در شهرستان جیرفت، عوامل و موانع موجود بر سر راه توسعه مطلوب این صنعت در سطح این شهرستان شناسایی گردد.

هر پژوهش علمی که انجام می‌پذیرد، بدون شک در پی پاسخ به سؤال و یا دستیابی به هدف یا اهداف خاص است. لذا پژوهش حاضر نیز با توجه به اهمیت صنعت گردشگری و توانمندی و ظرفیت بالای شهرستان جیرفت برای جذب گردشگر، با اهدافی چون بررسی وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری این شهرستان برای پذیرایی از گردشگران، بررسی تأثیرات گسترش گردشگری در توسعه اقتصادی منطقه و شناسایی عوامل و موانع مؤثر در عدم توسعه و رشد مطلوب صنعت گردشگری در ناحیه جیرفت، انجام می‌پذیرد.

۲. روش‌شناسی تحقیق

شکل ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان جیرفت در سطح ایران و استان کرمان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع مطالعات کاربردی است که با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام پذیرفته است و جمع‌آوری اطلاعات به صورت ترکیبی از روش‌های اسنادی و میدانی صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از کلیه مسئولین و کارشناسان و متخصصین امر گردشگری در سطح شهرستان جیرفت می‌باشد که به دلیل حجم کم جامعه آماری پژوهش، نمونه‌گیری انجام پذیرفته و از تمام جامعه آماری به صورت تمام سرشماری نظرسنجی صورت گرفته است. به منظور تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی از جمله آزمون‌های تی تک نمونه‌ای، همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل عاملی در محیط نرم-افزار آماری SPSS استفاده گردیده است.

شهرستان جیرفت دارای مزیت‌ها و جاذبه‌های فراوان توریستی از جمله جاذبه‌های طبیعی (دوآب و هوای متفاوت سردسیری و گرمسیری، دو رشته‌کوه، هفت چشمه آبگرم و معدنی، چهار آبشار، چهار رودخانه، سه منطقه نمونه گردشگری، سیزده روستای مقصد گردشگری، پارک‌های جنگلی، قله‌های برف‌گیر و مناظر طبیعی زیبا و متعدد)، جاذبه‌های تاریخی (تپه‌های کنار صندل با قدمت هفت‌هزارساله، شهر دقیانوس با قدمت تاریخی پنج‌هزارساله، مقبره میرحیدر و ...)، جاذبه‌های فرهنگی - مذهبی (اماکن مذهبی، موزه باستان‌شناسی شهرستان، آداب و رسوم محلی، صنایع دستی و ...) و کشاورزی گسترده است.

۲.۲. روش تحقیق

جدول ۱- مشخصات کلی جامعه آماری تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

گروه سنی	تعداد	درصد	لیسانس	تعداد	درصد
۳۰ ° ۲۰ سال	۲۰	۴۰	فوق لیسانس و بالاتر	۱۴	۲۸
۴۰ ° ۳۰ سال	۱۶	۳۲	محل اشتغال	تعداد	درصد
۵۰ ° ۴۰ سال	۱۴	۲۸	سازمان میراث فرهنگی شهرستان	۱۲	۲۴
جنسیت	تعداد	درصد	موزه باستان‌شناسی جیرفت	۶	۱۲
مرد	۲۶	۵۸	سازمان میراث فرهنگی استان	۱۴	۲۸
زن	۲۴	۴۲	کارشناسان دانشگاهی	۱۸	۳۶
تحصیلات	تعداد	درصد	جمع	تعداد	درصد
فوق دیپلم	۱۲	۲۴	کارشناس	۵۰	۱۰۰

آن‌ها را تأمین کرد (آقاسی، ابراهیم‌زاده و هادیانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۰۳).

با توجه به تعاریف گردشگری پایدار، توسعه پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن تعادل و توازن، حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه باهم دیده می‌شوند و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه صرفاً اقتصادی گردد (محسنی، ۱۳۸۸، ص. ۱۵۲).

۲.۳. گردشگری پایدار روستایی^۵

گردشگری روستایی عبارت است از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آن‌ها که در بردارنده آثار مثبت و منفی برای محیط انسانی و طبیعی روستا می‌باشد (صالحی فرد، ۱۳۹۰، ص. ۱۹). امروزه گردشگری روستایی، به عنوان شکلی نوین از گردشگری، با هدف توسعه پایدار جوامع محلی در نواحی روستایی و به عنوان ابزاری

۳. مبانی نظری پژوهش

۱.۳. گردشگری پایدار^۶

از سال ۱۹۹۲ پارادایم جدیدی در گردشگری مطرح شد. در این پارادایم، توسعه پایدار گردشگری به این صورت تعریف می‌شود: توسعه پایدار گردشگری فرایندی است که نیازهای گردشگران فعلی و مناطق میزبان را برآورده می‌سازد، در حالی که فرصت‌های آینده را مورد حمایت قرار می‌دهد و تقویت می‌کند (رکن‌الدین‌افتخاری، مهدوی و پورطاهری، ۱۳۹۰، ص. ۸). بر این اساس باید گفت توسعه پایدار گردشگری عبارت است از استفاده بهینه از منابع طبیعی و فرهنگی کشور در جهت تأمین نیازهای اساسی نسل‌های کنونی و آینده، به نحوی که ضمن حفظ یکپارچگی و هویت فرهنگی، سلامت محیط‌زیست و تعادل اقتصادی، بتوان رفاه و آسایش ساکنان کشور و میهمانان

است که معتقد به اعمال رویکرد سیستمی در گردشگری است، وی معتقد است که گردشگری باید به‌مثابه یک سیستم تحلیل و تفسیر شود و هر بخش آن مرتبط با سایر بخش‌هاست. نکات کلیدی که هنگام اعمال رویکرد سیستمی در گردشگری باید مدنظر داشت: (۱) گردشگری مختص یک رشته علمی نیست؛ (۲) عرضه و تقاضا دو منشأ و خاستگاه گردشگری است؛ (۳) بعد تقاضا شامل مسافران و علائق آن‌هاست؛ (۴) بعد عرضه شامل منابع و امکانات مقصد است؛ (۵) گردشگری دارای ابعاد مختلف جغرافیایی، اقتصادی، محیطی و غیره است؛ (۶) گردشگری یک فعالیت واحد نیست (کاظمی، ۱۳۸۵، ص. ۳۶). فعالیت سیستم گردشگری در قالب ارتباط متقابل عرضه و تقاضا صورت می‌گیرد، انواع خدمات و تسهیلات در عرضه محصول گردشگری مشارکت دارند: هتل‌ها و تسهیلات اسکان و پذیرایی، اردوگاه‌ها، رستوران‌ها و خدمات تغذیه، استراحتگاه‌ها، پارک‌های موضوعی، خدمات اطلاع‌رسانی، تورهای داخلی و جاذبه‌های فرهنگی، مغازه‌ها، تسهیلات تفریحی و ورزشی و غیره، از طرف دیگر در سمت تقاضا نیز عوامل بسیاری وجود دارند که بر انتخاب یک مقصد توسط گردشگر تأثیرگذار می‌باشند: عواملی مانند شرایط اجتماعی- اقتصادی، زمان، فرهنگ و انگیزه که روند خواسته‌های گردشگران را شکل می‌دهند؛ اما به‌طور کلی دودسته از عوامل بر روند فعالیت سیستم گردشگری در دو سوی عرضه و تقاضا تأثیرگذار می‌باشند: یکی ساختارهای قانونی و دولتی می‌باشد که بر کل روند فعالیت گردشگری در بخش عرضه و تقاضا تأثیرگذار است و دیگری واسطه‌های مسافرتی و کانال‌های توزیع است که بین دو بخش عرضه و تقاضا ارتباط برقرار می‌کند. بر اساس محوریت دو بعد عرضه و تقاضا در سیستم گردشگری، گان در سال ۲۰۰۲ میلادی الگویی برای نمایش کارکرد سیستم گردشگری ارائه کرد که عرضه و تقاضا را به‌عنوان دو بعد اصلی گردشگری دانسته و تمام عناصر دیگر گردشگری به‌طور مجازی به‌عنوان اجزای آن‌ها در نظر گرفته و معتقد است که برنامه‌ریزی برای گردشگری بدون درک روابط درونی هر یک از ابعاد و همچنین روابط بین عرضه و تقاضا کارساز نخواهد بود. شکل یک اجزاء سیستم گردشگری و ارتباط آن‌ها را با هم نشان می‌دهد.

برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهم‌ترین مشاغل مدرن در مناطق روستایی ارتقا یافته است (رکن‌الدین‌افتخاری، مهدوی و پورطاهری، ۱۳۸۹، ص. ۴). از این رو با توجه به مفهوم توسعه پایدار روستایی که در آن به رفاه انسان و بهبود کیفیت زندگی او و رفاه اکوسیستم طبیعی تأکید شده است، می‌توان ادعان نمود ارزیابی توسعه پایدار گردشگری روستایی (SRTD) که مردم و اکوسیستم طبیعی را به‌طور توأمان و با اهمیت برابری موردبحث قرار داده و از این منظر مردم جزء مکملی از اکوسیستم به حساب خواهند آمد و رفاه و آسایش یکی منوط به آسایش دیگری می‌باشد. بدین ترتیب می‌توان گفت که توسعه پایدار گردشگری روستایی، فرایندی است که بر تأمین نیازهای توسعه اجتماع محلی، بهبود زنجیره عرضه تولیدات محلی، تشویق صنایع و حرفه‌های محلی، توسعه متناسب با ظرفیت زیست‌محیطی و اجتماعی محل و افزایش ثبات درآمد گردشگری تأکید دارد (رکن‌الدین‌افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹، ص. ۹).

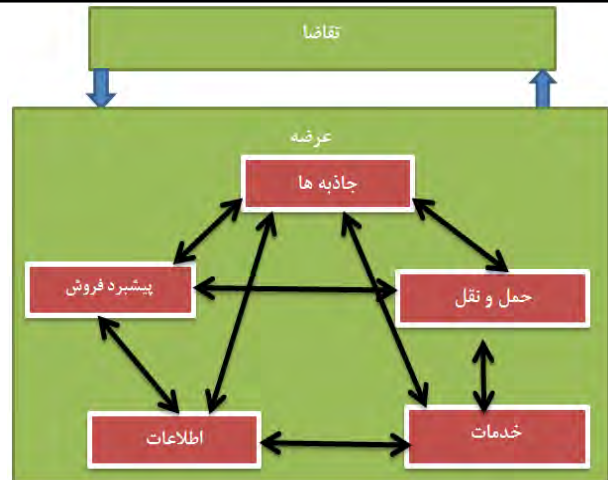
۳.۳. الگوهای فضایی گردشگری

گردشگری یکی از جریان‌های جهانی است که به‌خوبی بیانگر ترکیب امور اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی است و در یک رویکرد جهانی سیطره بر تمامی فضاها ماقبل مدرن، مدرن و پسامدرن را شکل می‌دهد. گردشگری میل به استفاده از فضا در اوقات فراغت بانگیزه‌ها و اهداف مختلفی است و در یک کلیت دربرگیرنده جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آن‌هاست که در فضاها جغرافیایی آثار مختلفی بر جای می‌نهد (بریدن‌هان و اگونیا، ۲۰۰۴، ث. ۷). گردشگری در پردازش فضایی الگوهای متفاوتی را ارائه می‌دهد که هر کدام از آن‌ها ساختار و عملکرد فضایی خاصی را در پی دارد. الگوهای گردشگری دربرگیرنده گردشگری شهری، گردشگری روستایی، گردشگری عشایری و گردشگری طبیعی (یا طبیعت‌گردی) است که هر یک ساختار و عملکرد ویژه‌ای را در زمینه گردشگری می‌طلبند.

۴.۳. سیستم گردشگری

اگر سیستم را مجموعه‌ای از عناصر مرتبط و پیوسته بدانیم که یک کل واحد را تشکیل می‌دهند و هدفی خاص را دنبال می‌کنند، آنگاه درک گردشگری به‌مثابه یک سیستم رویکردی جامع برای شناخت گردشگری خواهد بود. گان از جمله کسانی

مورد بررسی در نظر گرفته شود، هرچه قدر میانگین دیدگاه پرسش‌شوندگان از این مقدار کمتر باشد، نشان از نارضایتی و عدم مطلوبیت کمیت و کیفیت امکانات موجود و هرچه از این میزان بیشتر باشد نشان از رضایتمندی کارشناسان از شاخص‌های مورد بررسی دارد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد، تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده نشان می‌دهد که میزان رضایتمندی کارشناسان و مسئولین امر از نظر شاخص‌های امکانات تفریحی و ورزشی، تسهیلات درمانی در حد بالاتر از متوسط بوده و از آنجا مقدار خطای آلفای محاسبه آزمون T برای این دو شاخص کوچک‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد در نتیجه استدلال می‌شود که وضعیت کمی و کیفی شاخص‌های مذکور در شهرستان جیرفت از دیدگاه کارشناسان بالاتر از متوسط و در حد رضایت‌بخش است و پاسخ‌های مشاهده شده تفاوت معنی‌داری با حد متوسط دارند؛ اما از نظر شاخص راهنمایی و هدایت گردشگران، کارشناسان کاملاً نارضی بوده و از آنجا که مقادیر Sig مشاهده شده برای این شاخص کمتر از ۰/۰۵ و مقدار اختلاف از میانگین منفی می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت مشاهده شده در دیدگاه کارشناسان از حد متوسط کاملاً معنی‌دار بوده و نشان از وجود ضعف کمی و کیفی در این خصوص دارد. از نظر مابقی شاخص‌ها و همچنین از نظر میانگین کلی تمامی شاخص‌های مورد بررسی هر چند اختلاف‌نظری جزئی بین مقادیر مشاهده شده با مقدار حد متوسط دیده می‌شود ولی با توجه به اینکه مقدار Sig مشاهده شده بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت کارشناسان وضعیت این خدمات را در حد متوسط ارزیابی کرده و بین دیدگاه آنان با حد متوسط جامعه اختلاف معنی‌داری وجود ندارد.

شکل ۱- اجزاء سیستم گردشگری

مأخذ: توکلی، ۱۳۹۰، ص. ۳۴

۴. بحث و تحلیل یافته‌های پژوهش

۱.۴. ارزیابی وضعیت کمی - کیفی امکانات و تسهیلات

گردشگری شهرستان جیرفت

به‌منظور ارزیابی بهتر و دقیق‌تر وضعیت توسعه امکانات و تسهیلات مربوط به توسعه توریسم در شهرستان جیرفت، دیدگاه کارشناسان و مسئولین امر در این خصوص مورد سنجش قرار گرفت. به‌منظور آزمون میزان رضایتمندی کارشناسان و مسئولین از امکانات موجود و وضعیت کمی - کیفی امکانات گردشگری از آزمون T تک نمونه ای استفاده گردید. در بیشتر موارد از این آزمون برای سنجش معنی‌داری تفاوت میانگین نمونه از میانگین و حد متوسط جامعه استفاده می‌شود. از آنجا که شاخص‌های مورد ارزیابی در این بخش به‌صورت گویه پنج طیفی لیکرتی (۱ تا ۵) می‌باشند، در نتیجه عدد ۳ می‌تواند به‌عنوان حد متوسط یا میزان رضایتمندی نسبی کارشناسان از شاخص‌های

جدول ۲- ارزیابی وضعیت کمی- کیفی امکانات و تسهیلات مربوط به گردشگری در شهرستان جیرفت

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

میانگین آزمون: ۳							گویه‌ها
میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف از میانگین	سطح معناداری (Sig)	مقدار آماره t	انحراف معیار	میانگین	
حد بالا	حد پایین						
۱/۰۳	۰/۳۳	۰/۴۸۰	۰/۰۰۱	۳/۹۸۹	۰/۸۵۲	۳/۶۶	امکانات ورزشی و تفریحی
۰/۶۳	-۰/۲۳	۰/۲۰۰	۰/۳۴۶	۰/۹۶۱	۱/۰۴۱	۳/۲۰	امکانات اقامتی
۰/۲۶	-۰/۵۸	-۰/۲۶۰	۰/۴۴۴	-۰/۷۷۸	۱/۰۲۸	۲/۸۴	خدمات امنیتی
۰/۷۹	-۰/۲۳	۰/۱۸۰	۰/۲۷۱	۱/۱۲۷	۱/۲۴۲	۳/۲۸	خدمات بهداشتی
-۰/۱۶	-۰/۹۶	-۰/۵۶۰	۰/۰۰۸	-۲/۹۱۴	۰/۶۹۱	۲/۴۴	امکانات تبلیغاتی
۰/۳۰	-۰/۴۶	-۰/۸۰	۰/۶۶۴	-۰/۴۴۰	۰/۹۰۹	۲/۹۲	مراکز عرضه مواد غذایی
۱/۰۳	۰/۱۷	۰/۶۰۰	۰/۰۰۸	۲/۸۸۲	۱/۰۴۱	۳/۶۰	خدمات درمانی
۰/۷۱	-۰/۲۳	-۰/۱۶۰	۰/۲۹۸	۲/۰۶۳	۱/۱۲۸	۳/۲۴	میانگین کل متغیرها

۲.۴. ارزیابی تأثیرات گردشگری در توسعه اقتصادی

شهرستان جیرفت از دیدگاه کارشناسان

برای اینکه بتوانیم میزان تأثیر گسترش گردشگری در بهبود ساختار اقتصادی شهرستان جیرفت را ارزیابی نماییم و دیدگاه کارشناسان امر در این خصوص را جويا شويم، نظر کارشناسان در خصوص این تأثیرات را از چهار جنبه با استفاده از چهار

سؤال پنج طیفی جويا شدیم. از آنجاکه شاخص‌های مورد ارزیابی در این بخش نیز به صورت گویه‌های پنج طیفی لیکرت می‌باشند، در نتیجه در فرایند انجام آزمون تی تک نمونه‌ای، عدد ۳ به عنوان نشان‌دهنده حد متوسط رضایتمندی کارشناسان از شاخص‌های مورد بررسی در نظر گرفته شد.

جدول ۳- ارزیابی میزان اثرگذاری گسترش گردشگری در بهبود ساختار اقتصادی شهرستان جیرفت

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

میانگین آزمون: ۳							گویه‌ها
میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف از میانگین	سطح معناداری (Sig)	مقدار آماره t	انحراف معیار	میانگین	
حد بالا	حد پایین						
۰/۱۴	-۰/۸۱	-۰/۳۳۳	۰/۱۶۲	-۱/۴۴۶	۱/۱۲۹	۲/۶۷	ایجاد و متنوع سازی اشتغال
۰/۳۰	-۰/۴۸	-۰/۰۸۷	۰/۶۴۸	-۰/۴۶۳	۰/۹۰۰	۲/۹۱	افزایش رفاه مردم
۰/۰۷	-۰/۶۸	-۰/۳۰۴	۰/۱۱۰	-۱/۶۶۷	۰/۸۷۶	۲/۷۰	کاهش بیکاری
-۰/۰۹	-۰/۹۵	-۰/۵۲۰	۰/۰۲۰	-۲/۴۶۷	۱/۰۴۶	۲/۴۸	بهبود زیرساخت‌ها
-۰/۰۲	-۰/۶۴	-۰/۴۸۰	۰/۰۴۳	-۲/۱۳۸	۱/۱۲۲	۲/۵۲	میانگین متغیرها

شهرستان جیرفت از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون ساده خطی استفاده شده است. هدف از آزمون پیرسون سنجش ارتباط بین دو متغیر است که با مقیاس فاصله‌ای-نسبی اندازه‌گیری شده‌اند. از آنجاکه دو متغیر توسعه گردشگری و توسعه اقتصادی از میانگین متغیرهای معرف این شاخص‌ها حاصل شده‌اند در نتیجه داده‌ای کمی محسوب می‌گردند و لذا این آزمون برای سنجش ارتباط بین آن‌ها مناسب می‌باشد. همان‌گونه که در جدول شماره چهار مشاهده می‌شود، نتیجه آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که مابین توسعه شاخص‌های گسترش توریسم با توسعه اقتصادی شهرستان رابطه همبستگی مثبت وجود دارد، مقادیر Sig محاسبه شده نشان می‌دهد که این همبستگی به‌غیر از توسعه امکانات ورزشی که مقدار Sig محاسبه شده برای آن بیشتر از ۰/۰۵ است، در بقیه موارد معنادار بوده و می‌توان در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد وجود رابطه بین این متغیرها اثبات می‌شود.

همان‌طور که در جدول شماره سه مشاهده می‌گردد، نتیجه تحلیل دیدگاه‌های کارشناسان نشان می‌دهد که متخصصین امر بر این باورند که گسترش گردشگری در این شهرستان نتوانسته است آن‌گونه که باید در بهبود زیرساخت‌ها و امکانات اقتصادی مؤثر باشد. میزان اثرگذاری گسترش توریسم در بهبود سه شاخص ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی و کاهش بیکار و ایجاد اشتغال نیز کمتر از متوسط ارزیابی شده ولی با توجه به این که میزان Sig محاسبه شده برای این شاخص‌ها بیشتر از ۰/۰۵ است می‌توان گفت که اختلاف بین دیدگاه کارشناسان با حد متوسط رضایتمندی چندان زیاد نبوده و تفاوت موجود معنادار نیست. در مجموع چهار شاخص بررسی شده میزان اثرگذاری گسترش گردشگری در بهبود ساختار اقتصادی این شهرستان کمتر از متوسط ارزیابی می‌گردد. به‌منظور آزمون رابطه بین توسعه و گسترش تسهیلات و امکانات گردشگری با توسعه اقتصادی

جدول ۴- آزمون رابطه بین توسعه تسهیلات و امکانات گردشگری با توسعه اقتصادی شهرستان جیرفت

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

آزمون همبستگی		توسعه اقتصادی	امکانات ورزشی	امکانات اقامتی	خدمات امنیتی	امکانات بهداشتی	هدایت و راهنمایی	خدمات فروش
توسعه همبستگی		۱	۰/۲۲۵	۰/۵۱۴	۰/۴۰۰	۰/۲۵۰	۰/۴۱۴	۰/۲۸۰
اقتصادی (Sig)	سطح معناداری (Sig)		۰/۲۸۰	۰/۰۰۹	۰/۰۴۸	۰/۲۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۲

همان‌طور که در جدول شماره چهار مشاهده می‌گردد نتایج تحلیل واریانس رگرسیونی نشان می‌دهد که بین متغیرهای بررسی شده و توسعه اقتصادی این شهرستان در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد با درجه معنی‌داری ($Sig=0/019$) رابطه معنادار وجود دارد.

به‌منظور سنجش رابطه بین متغیرهای توسعه امکانات و تسهیلات گردشگری با توسعه اقتصادی شهرستان جیرفت از رگرسیون ساده خطی استفاده شده است. هدف از آزمون رگرسیون ساده نشان دادن تأثیر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته است که در این تحقیق متغیر مستقل توسعه امکانات و خدمات گردشگری و توسعه اقتصادی متغیر وابسته می‌باشد.

جدول ۵- میزان تبیین تغییرات متغیر توسعه اقتصادی به‌وسیله توسعه شاخص‌های زیربنایی توریسم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مدل	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل‌شده	تخمین خطای استاندارد
۱	۰/۷۶۲	۰/۵۸۱	۰/۴۰۹	۰/۴۶۳

جدول ۶- تحلیل واریانس رگرسیون بین توسعه اقتصادی و توسعه شاخص‌های زیربنایی توریسم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

سطح معنی‌داری	مقدار F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۱۹	۳/۳۶۸	۲/۵۱۰	۷	۱۷/۵۷۱	رگرسیون
-	-	۰/۷۴۵	۱۷	۱۲/۶۶۹	باقیمانده
-	-	-	۲۴	۳۰/۲۴۰	مجموع

عواملی چند نوع اصطلاح عمده وجود دارد که در زیر به آن‌ها پرداخته می‌شود:

۱- مقدار خاص^۹: میزان تبیین شده به‌وسیله عوامل را بیان می‌کند.

۲- عامل^{۱۰}: عبارت است از ترکیب خطی متغیرهای اصلی که نشان‌دهنده جنبه‌های خلاصه‌شده از متغیرهای مشاهده‌شده است.

۳- بار عاملی^{۱۱}: عبارت است از همبستگی بین متغیرهای اصلی و عوامل. اگر مقادیر بار عاملی مجذور شوند، نشان می‌دهند که چند درصد از واریانس در یک متغیر توسط آن عامل تبیین می‌شود.

۴- ماتریس عاملی^{۱۲}: جدولی است که بارهای عاملی کلیه متغیرها را در هر عامل نشان می‌دهد.

۵- چرخش عاملی^{۱۳}: فرایند است برای تعدیل محور عامل به‌منظور دستیابی به عامل‌های معنی‌دار و ساده.

۶- وزن عاملی^{۱۴}: وزنی هستند که به متغیرها داده می‌شوند تا در تعیین امتیاز عاملی مشکل ایجاد نشود.

۷- امتیاز عاملی: وزن عددی است که هر یک از نواحی پس از ضرب وزن عاملی در مقدار شاخص اصلاح‌شده به دست می‌آید (حکمت نیا و موسوی، ۲۴۲، ص. ۱۳۸۵). تحلیل عاملی دارای کاربردهای متعددی است و استفاده از آن می‌تواند باعث رفع

همچنین این آزمون نشان می‌دهد که در مجموع میزان همبستگی بین متغیرهای زیربنایی توسعه توریسم شامل شاخص‌های توسعه امکانات تفریحی- ورزشی، امکانات اقامتی- رفاهی، بهداشتی درمانی، زیباسازی محیط، هدایت و راهنمایی مسافران و امکانات فروشگاه‌ها با متغیر وابسته توسعه اقتصادی شهرستان برابر با ۰/۷۶۲ می‌باشد که نشان دهنده وجود همبستگی مثبت قوی بین این متغیرها می‌باشد. همچنین این متغیرها مجموعاً قادر به تبیین حدود ۵۸/۱ درصد از تغییرات (واریانس) متغیر وابسته توسعه اقتصادی شهرستان جیرفت می‌باشند و مابقی تغییرات باقی‌مانده متغیر وابسته توسط عوامل ناشناخته دیگر تبیین می‌گردد.

۳.۴. تحلیل عوامل و موانع مؤثر در عدم توسعه صنعت-

گردشگری در شهرستان جیرفت

شرح روش تحلیل عاملی^۷: گالتون^۸ دانشمند اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم اولین کسی بود که بنیان‌های اولیه تحلیل عاملی را بنیان نهاد. تحلیل عاملی نام عمومی است برای برخی از روش‌های آماری چند متغیره که هدف اصلی آن خلاصه کردن اطلاعات زیاد است. درعین حال خلاصه کردن اطلاعات به ترتیبی صورت می‌گیرد که نتیجه خلاصه شده از نظر مفهوم معنی‌دار است. البته تحلیل عاملی کاربردهای مختلفی می‌تواند داشته باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۴۰). در تحلیل

اطلاع‌رسانی و تبلیغات ضعیف در خصوص شناساندن توانمندی‌های گردشگری شهرستان ۱۰- ناشناخته ماندن بسیاری از توانمندی‌های گردشگری شهرستان ۱۱- توزیع نامناسب حضور گردشگران در طول سال.

تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این بخش ابتدا با بهره‌گیری از نرم‌افزار رایانه‌ای SPSS و بعد از مرحله استانداردسازی با استفاده از روش تجزیه به مؤلفه‌های اصلی، شاخص‌ها وارد تحلیل عاملی شده و عامل‌سازی انجام پذیرفت. بدین صورت که شاخص‌هایی که با یکدیگر ارتباط دارند، حول یک محور تجمع می‌کنند. در این پژوهش داشتن همبستگی بالای ۰/۵ درصد به‌عنوان شرط تجمیع شاخص‌ها حول یک عامل تعیین شد و شاخص‌هایی که دارای همبستگی منفی و یا کمتر از این مقدار بوده و امکان تجمع این شاخص‌ها را ندارند، عامل دیگری را تشکیل می‌دهند. شاخص KMO حاصل از این آزمون برابر با ۰/۶۷ و سطح معنی‌داری (Sig) آزمون بارتلت نیز برابر ۰/۰۰ می‌باشد که نشان از مناسب بودن این آزمون برای تحلیل داده‌های موردبررسی دارد. پس از محاسبه پارامترهای اولیه، داده‌ها به روش واریماکس چرخش یافتند. نتیجه حاصل از این تحلیل، تقلیل ۱۱ شاخص اولیه به ۴ عامل برتر از طریق چرخش واریماکس^{۱۷} در تحلیل عاملی بوده است. مجموع ۴ عامل یادشده جمعاً ۸۱/۶۹ درصد از واریانس مجموع داده‌ها را تبیین می‌نمایند. جدول شماره شش مقدار ویژه و درصد تبیین واریانس هر یک از عامل‌ها مستخرج از تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول ۷- عوامل استخراج شده و مقادیر ویژه و درصد تبیین واریانس توسط هر یک از آن‌ها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	مقادیر ویژه			مقادیر ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش			مقادیر ویژه عوامل استخراجی چرخش یافته		
	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد تجمعی واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد تجمعی واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد تجمعی واریانس
۱	۴/۲۶۳	۳۸/۷۵۶	۳۸/۷۵۶	۴/۲۶۳	۳۸/۷۵۶	۳۸/۷۵۶	۳/۳۰۸	۳۰/۰۶۹	۳۰/۰۶۹
۲	۲/۴۸۸	۲۲/۶۲۳	۶۱/۳۷۹	۲/۴۸۸	۲۲/۶۲۳	۶۱/۳۷۹	۲/۰۰۲	۱۸/۲۰۰	۴۸/۲۷۰
۳	۱/۲۱۸	۱۱/۰۷۴	۷۲/۴۵۷	۱/۲۱۸	۱۱/۰۷۴	۷۲/۴۵۷	۱/۹۸۷	۱۸/۰۶۵	۶۶/۳۳۴
۴	۱/۰۱۷	۹/۲۴۲	۸۱/۶۹۴	۱/۰۱۷	۹/۲۴۲	۸۱/۶۹۴	۱/۶۹۰	۱۵/۳۶۰	۸۱/۶۹۴

تبیین واریانس داده‌ها در بین عوامل استخراج شده دارد. با توجه به شاخص‌های بارگذاری شده در عامل اول می‌توان آن را عامل مدیریتی نامید.

بسیاری از مشکلات در حل مسائل تصمیم‌گیری چند شاخصه گردد از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

کاهش داده‌ها^{۱۵}، شناسایی ساختار^{۱۶}، سنجش اعتبار یک مقیاس یا شاخص، رفع مشکلات یکسان بودن واحدهای اندازه‌گیری در مورد شاخص‌های مختلف، وزن دادن به شاخص‌ها و نشان دادن میزان و درجه اهمیت آن‌ها، در صورت وجود، نشان دادن همبستگی بین شاخص‌ها در یک مسئله تصمیم‌گیری، تقلیل تعداد شاخص‌ها و نشان دادن میزان درجه اهمیت نسبی آن‌ها، تقلیل تعداد شاخص‌ها و دسته‌بندی کردن آن‌ها برحسب تشابه، ساده کردن محاسبات و صرفه‌جویی در وقت، اتکا و اعتماد بیشتر به نتایج حاصل از روش‌های چون تاکسونومی بعد از پردازش داده‌های اولیه توسط این تکنیک (اکبری و زاهدی کیوان، ۱۳۸۷، ص. ۲۳۶).

متغیرهای مورد تحلیل: ۱- عدم تمایل مردم و بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری ۲- نامناسب بودن تسهیلات و امکانات بهداشتی، تفریحی و خدماتی ۳- تعارض‌های فرهنگی بین مردم بومی با گردشگران ۴- سنت‌ها و آداب و رسوم مردم محلی ۵- عدم وجود یا کمبود نیروی متخصص و آموزش‌دیده در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری ۶- عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بخش دولتی در بخش گردشگری ۷- عدم آموزش مردم محلی در خصوص نحوه برخورد با گردشگران و روش‌های جذب گردشگران ۸- عدم آشنایی گردشگران با خصوصیات فرهنگی- اعتقادی مردم ۹-

عامل اول: مقدار ویژه این عامل برابر با ۳/۳۰ می‌باشد که به‌تنهایی ۳۰/۶۹ درصد از واریانس داده‌ها را تبیین می‌کند. در این عامل ۵ شاخص بارگذاری شده است که بیشترین تأثیر را

جدول ۸- شاخص‌های بارگذاری شده در عامل اول

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	نام شاخص	میزان همبستگی
۱	عدم تمایل مردم و بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۹۱۲
۲	عدم وجود یا کمبود نیروی متخصص و آموزش‌دیده در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری	۰/۶۲۰
۳	عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بخش دولتی در بخش گردشگری شهرستان	۰/۷۶۶
۴	ناشناخته ماندن بسیاری از توانمندی‌های گردشگری شهرستان	۰/۸۰۷
۵	توزیع نامناسب حضور گردشگران در طول سال	۰/۸۰۰

عامل دوم: مقدار ویژه این عامل ۲/۰۰۲ می‌باشد و می‌تواند ۱۸/۲ درصد از تغییرات ایجادشده در مجموع داده‌ها را تبیین و تشریح کند. در این عامل ۲ شاخص بارگذاری شده است. با توجه به شاخص‌های بارگذاری شده در جدول شماره ۸ می‌توان این عامل را عامل برنامه‌ریزی نامید.

جدول ۹- شاخص‌های بارگذاری شده در عامل دوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	نام شاخص	میزان همبستگی
۱	نبود برنامه‌های لازم جهت بسترسازی‌های فرهنگی	۰/۷۸۶
۲	عدم آموزش مردم محلی در خصوص نحوه مدیریت محیط‌های گردشگری	۰/۷۰۴

عامل سوم: مقدار ویژه عامل سوم برابر با ۱/۹۸ می‌باشد و به‌تنهایی قادر است ۱۸/۰۶۹ درصد واریانس مجموع داده‌ها را تبیین و تشریح کند. در این عامل ۲ شاخص سنت‌ها و آداب‌ورسوم مردم محلی و عدم آشنایی گردشگران با خصوصیات فرهنگی^۰ اعتقادی مردم شهرستان بارگذاری شده است. با توجه به شاخص‌های بارگذاری شده در جدول ۹ می‌توان این عامل را عامل برنامه‌ریزی- فرهنگی نامید.

جدول ۱۰- شاخص‌های بارگذاری شده در عامل سوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	نام شاخص	میزان همبستگی
۱	سنت‌ها و آداب‌ورسوم مردم محلی	۰/۸۶۱
۲	عدم برنامه‌ریزی‌های آموزشی جهت آشنایی گردشگران با خصوصیات فرهنگی ^۰ اعتقادی مردم	۰/۹۰۶

عامل چهارم: مقدار ویژه عامل سوم برابر با ۱,۶۹ می‌باشد و به‌تنهایی قادر است ۱۵,۳۶ درصد واریانس مجموع داده‌ها را تبیین و تشریح کند. در این عامل ۲ شاخص نامناسب بودن تسهیلات و امکانات بهداشتی، تفریحی و خدماتی و اطلاع‌رسانی و تبلیغات ضعیف در خصوص شناساندن توانمندی‌های گردشگری شهرستان بارگذاری شده است. با توجه به شاخص‌های بارگذاری شده در جدول ۱۰ می‌توان این عامل را عامل زیربنایی نامید.

جدول ۱۱- شاخص‌های بارگذاری شده در عامل چهارم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	نام شاخص	میزان همبستگی
۱	نامناسب بودن تسهیلات و امکانات بهداشتی، تفریحی و خدماتی	۰/۸۹۳
۲	اطلاع‌رسانی و تبلیغات ضعیف در خصوص شناساندن توانمندی‌های گردشگری شهرستان	۰/۶۶۸

همان‌طور که پیشتر نیز ذکر گردید در پژوهش حاضر به‌منظور استخراج عوامل برتر مؤثر در عدم گسترش توریسم شهرستان جیرفت، داشتن همبستگی بالای ۰/۵ به‌عنوان شرط تجمیع شاخص‌ها حول یک عامل تعیین شد؛ و شاخص‌هایی که دارای همبستگی منفی و یا کمتر از این مقدار بوده و امکان تجمع این شاخص‌ها را ندارند، عامل دیگری را تشکیل می‌دهند. جدول شماره ۱۱ چگونگی شکل‌گیری عوامل چهارگانه استخراج‌شده، شاخص‌های بارگذاری شده در هر عامل و میزان همبستگی آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱- ماتریس اجزاء چرخش داده شده و شاخص های

تشکیل دهنده هر عامل

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۲

شاخص ها	عامل ها			
	۱	۲	۳	۴
سرمایه گذاری بخش خصوصی	۰/۹۱۲			
تسهیلات آب، برق، تلفن و غیره		۰/۸۹۳		
تعارض فرهنگی		۰/۷۸۶		
سنت ها		۰/۸۶۱		
افراد کارآمخته	۰/۶۲۰			
برنامه ریزی	۰/۷۶۶			
مردم		۰/۷۰۴		
گردشگران		۰/۹۰۶		
شناسایی جاذبه ها	۰/۸۰۷			
فصلی بودن گردشگری	۰/۸۰۰			

۵. بحث و نتیجه گیری

توسعه و گسترش روزافزون شهرها و افزایش بی رویه جمعیت آن ها، موجب بروز مشکلات زیست محیطی متعددی شده و شهروندان شهرهای بزرگ عصر حاضر را با مشکلات روحی و روانی مختلفی مواجه کرده است. از طرفی در شرایط کنونی تنوع بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص های توسعه انسانی، کاهش مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها، اشتغال زایی، تعامل فرهنگ ها، حفظ محیط زیست و در نهایت توسعه پایدار از جمله دغدغه های اصلی پیش روی کشورهاست. پس بنابراین در چنین شرایطی گردشگری به ویژه برای کشورهای در حال توسعه یک مزیت اقتصادی است تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را تسریع بخشند. این پژوهش با توجه به اهمیت گردشگری در سلامت روحی و جسمی مردم و توسعه اقتصادی جوامع، در راستای تحلیل فضایی جاذبه های گردشگری به بررسی کمیت و کیفیت تسهیلات و خدمات گردشگری در شهرستان جیرفت و شناسایی عوامل مؤثر در عدم گسترش متناسب با ظرفیت گردشگری در این منطقه تهیه و تدوین گردید.

با توجه به پاسخ های داده شده از سوی کارشناسان و مسئولین به پرسش ها و تحلیل اطلاعات گردآوری شده، میزان تأثیرگذاری

گردشگری در توسعه اقتصادی، کمیت و کیفیت تسهیلات و زیرساخت های مورد نیاز گردشگری و نیز عواملی که می توانند در توسعه پایدار صنعت گردشگری در ناحیه جیرفت مؤثر باشند، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. در جمع بندی نهایی از پژوهش حاضر می توان چنین اظهار کرد که گردشگری، در محدوده شهرستان جیرفت، در زمینه اقتصادی، تأثیرات نسبتاً محسوسی بگذارد ولی اثرات مثبت اقتصادی آن آن گونه باید باشد، نیست و هنوز از ظرفیت ها فراوان گردشگری این ناحیه آن گونه که باید در جهت رونق و شکوفایی اقتصادی منطقه استفاده نشده است. از طرفی میزان رضایتمندی کارشناسان از امکانات و زیرساخت های مهیا شده در شهرستان برای توسعه صنعت گردشگری در منطقه، در سطحی پایین قرار دارد و نشان از ضرورت توسعه و گسترش این زیرساخت ها دارد. در مجموع می توان گفت که در راستای تحقق اهداف توسعه پایدار گردشگری در ناحیه جیرفت همانند بسیاری موارد دیگر در کشورمان، هنوز مشکلات و مسائل دست و پاگیری وجود دارد و به نظر می رسد تا زمانی که شناخت دقیق و اصولی از چنین مناطقی صورت نگیرد و به نقاط ضعف و قوت آن ها پرداخته نشود و گردشگری در چارچوب طرح های جامع کارشناسی شده و آینده نگر ساماندهی نشود تا رسیدن به توسعه پایدار گردشگری هنوز فاصله خواهیم داشت و در صورت استمرار چنین وضعیتی نقاط ضعف موجود در نواحی حساس و آسیب پذیر و شکننده ای چون جیرفت، ممکن است در آینده ای نه چندان دور تبدیل به تهدیدها و خطرات جدی هم بشوند. در پایان با شناخت حاصل از انجام این پژوهش راهکارها و پیشنهادهایی به شرح ذیل جهت گسترش و توسعه پایدارتر صنعت گردشگری در شهرستان جیرفت ارائه می گردد:

✓ توسعه زیرساخت های ارتباطی از جمله بازسازی و ترمیم جاده ارتباطی بین شهرستان جیرفت و شهرستان رابر و همکاری مسئولان اداره راه و ترابری با اداره راهنمایی و رانندگی شهرستان و استان در جهت کاهش تصادفات مکرر در محور دلفارد- ساردوئیه،

✓ تنوع بخشیدن به محل های اقامت و تسهیلات مرتبط با آن به منظور هدف گیری بخش هایی از بازار بالقوه و بالفعل. این امر می تواند با ایجاد روستاهای تفریحی و مراکزی که گستره ای

✓ تا حد امکان استفاده از مواد و مصالح محلی در احداث هتل‌ها، اقامتگاه‌ها و سایر تسهیلات و زیرساخت‌های توریستی به خاطر بهبود و افزایش پیوندهای اقتصادی منطقه‌ای.

✓ افزایش تولید اقلام غذایی محلی که در گردشگری مصرف می‌شود، فرصت‌هایی بخصوص برای تولید محلی طیور، تخم‌مرغ، شیر، نان، شیرینی، سبزی‌ها، میوه‌جات، عسل و غذاهای محلی به وجود می‌آورد. با عرضه این تولیدات محلی به گردشگران می‌توان به میزان زیادی به درآمد مردم محلی افزود.

✓ گسترش تولید و فروش صنایع‌دستی محلی به گردشگران می‌تواند منافع اقتصادی فراوان را برای جامعه محلی فراهم آورد. تبلیغ و شناساندن صنایع‌دستی خود می‌تواند جاذب گردشگر نیز باشد. بنابراین باید برنامه‌های آموزشی در مهارت‌های صنایع‌دستی و کنترل کیفیت آن برقرار گردد.

✓ حفاظت، نگهداری و مرمت بناها و محوطه‌های باستانی و تاریخی شهرستان.

✓ ایجاد تعمیرگاه‌های اتومبیل در طول مسیرهای ارتباطی.

✓ تجهیز ترمینال و فرودگاه جیرفت و ایجاد پایانه‌های مسافربری در شهرهای شهرستان.

✓ ایجاد سرویس‌ها و ایستگاه‌های حمل‌گردشگر به مکان‌های گردشگری و کنترل نظم و کرایه‌ها.

✓ استقرار دفاتر و بانه‌های پست، تلگراف و تلفن راه دور در مسیرها و مکان‌های گردشگری.

✓ ایجاد پارکینگ‌های مجهز در نقاط مختلف شهر و در مکان‌های گردشگری.

✓ تجهیز راه‌ها به پمپ‌بنزین، استراحتگاه‌ها، رستوران، سرویس بهداشتی، نمازخانه و غیره.

✓ نصب علائم راهنمایی در جاده‌ها به منظور راهنمایی دقیق گردشگران و ...

یادداشت‌ها

- 1- Eccles & Casta
- 2- Font & Ahjem
- 3- Tianyu & Yongguang
- 4- Sustainable tourism
- 5- Sustainable rural tourism
- 6- Briedenhann & Eugenia
- 7- Factor Analysis
- 8- Galton
- 9- Eigen value
- 10- Factor
- 11- Factor Loading
- 12- Factor matrix
- 13- Factor Score

وسیع از امکانات تفریحی و اوقات فراغت را ارائه می‌کنند میسر شود.

✓ تبلیغات، تهیه عکس، نقشه‌های ماهواره‌ای، تهیه فیلم و برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی، نصب ماکت و پوستر مناظر دیدنی و صنایع‌دستی شهرستان در ترمینال‌ها و پایانه‌های مسافربری و اماکن عمومی، برگزاری مراسم سنتی، جشن‌ها و جشنواره‌ها، اجرای کنسرت موسیقی محلی و دعوت از نوازندگان موسیقی کرمانی سنتی و غیره به منظور شناساندن هر چه بیشتر و بهتر توانمندی‌ها و ظرفیت‌های گردشگری منطقه به گردشگران داخلی و خارجی.

✓ ایجاد دهکده‌های توریستی، آرشو موسیقی سنتی کرمانی، ایجاد قهوه‌خانه‌ها و چایخانه‌های سنتی، ایجاد پارک‌ها، باغ‌وحش، آکواریوم، باغ‌های گل و گیاه، استخرهای شنا، زمین‌های ورزشی، تدارک مسابقات ورزشی سنتی مانند اسب‌سواری و دیگر ورزش‌ها و بازی‌های محلی، ایجاد تسهیلات تفریحی- ورزشی مانند طناب راپل، بالن (برای نمایش مناظر از ارتفاع بالا)، صخره‌نوردی در کنار برخی جاذبه‌های طبیعی شهرستان می‌تواند باعث افزایش جذابیت و شور و شوق مکان‌های گردشگری گردد. همچنین، ایجاد امکانات تفریحی مانند تله کابین در ارتفاعات شهرستان جیرفت بسیار مفید و اثربخش می‌باشد.

✓ ایجاد شورایی ویژه در استان و شهرستان متشکل از نمایندگان اتحادیه‌ها، هتل‌ها و رستوران‌ها، آژانس‌های جهانگردی، نیروی انتظامی، سازمان فرهنگ و ارشاد اسلامی، میراث فرهنگی و گردشگری، شهرداری، حفاظت محیط‌زیست و دیگر ادارات و سازمان‌های مرتبط که این شورا می‌تواند هماهنگی لازم را در طرح‌ها و برنامه‌ها و اقدامات اجرایی در زمینه گردشگری به وجود آورد. بدین طریق، ناهماهنگی‌ها و اختلافات و تضادها بین سازمان‌ها و بخش‌های مختلف توسعه کم می‌شود و توسعه توریسم مغایر با اهداف سازمان‌های مختلف مانند سازمان حفاظت از محیط‌زیست و ... نخواهد بود.

✓ استخدام و به‌کارگیری نیروهای انسانی متخصص در زمینه‌های مرتبط با توریسم مانند رشته‌های برنامه‌ریزی توریسم و مدیریت توریسم، جغرافیا، جامعه‌شناسی، روانشناسی، باستان‌شناسی، صنایع‌دستی، حقوق و ... در سازمان میراث فرهنگی استان و شهرستان، شهرداری‌ها، فرمانداری‌ها و ... به‌منظور توسعه منطقی و با برنامه توریسم در منطقه.

16- Structure Detection
17- Varimax Rotation

14- Factor Weight
15- Data Reduction

کتابنامه

۱. آقاسی، ع.؛ ابراهیم زاده، ع و هادیانی، ز. (۱۳۸۸). نقش امنیت در توسعه گردشگری پایدار؛ مطالعه موردی: شهرستان چابهار، مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری (صص. ۹۷-۱۱۶)، اصفهان، انتشارات گفتمان اندیشه معاصر.
۲. اکبری، ن. و زاهدی کیوان، م (۱۳۸۷). کاربرد روش‌های رتبه‌بندی و تصمیم‌گیری چند شاخصه. چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۳. توکلی، رع (۱۳۹۰)، ژئوتوریسم شهرستان جیرفت با تأکید بر توسعه پایدار (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۴. حسین زاده دلیر، ک. و حیدری چیانه، ر. (۱۳۸۲). توریسم در ایران، چالش‌ها و امیدها. جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. ۱(۱)، ۴۱-۲۳.
۵. حکمت نیا، ح. و موسوی، م.ن. (۱۳۸۵). کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری ناحیه‌ای، چاپ اول، یزد: انتشارات علم نوین.
۶. رضوانی، ع.ا. (۱۳۷۴). جغرافیا و صنعت توریسم (رشته جغرافیا). چاپ اول، تهران، انتشارات پیام نو.
۷. رکن‌الدین افتخاری، ع.ر.؛ مهدوی، د. و پورطاهری، م. (۱۳۸۹). فرآیند بومی‌سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران. مجله پژوهش‌های روستایی. ۱(۴)، ۴۱-۱.
۸. رکن‌الدین افتخاری، ع.ر.؛ مهدوی، د. و پورطاهری، م. (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی- فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری. فصلنامه مطالعات گردشگری. ۴(۱۴)، ۳۹-۱.
۹. سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری استان کرمان (۱۳۸۹). فرصت‌های سرمایه‌گذاری گردشگری استان کرمان. کرمان: انتشارات سازمان توسعه ایرانگردی و جهانگردی استان کرمان.
۱۰. صالحی فرد، م. (۱۳۹۰). گردشگری روستایی (مبانی برنامه‌ریزی و طرح‌های ساختاری). چاپ اول، مشهد: انتشارات مرندیز.
۱۱. ضرابی، ا.؛ رخشانی نسب، ح.ر. و آقازبارتی فراهانی، م. (۱۳۸۵). سطح‌بندی و برنامه‌ریزی توسعه فضایی توان‌های اکوتوریسم استان سیستان و بلوچستان. مجموعه مقالات اولین همایش جغرافیا و قرن ۲۱ (صص. ۱-۱۵). نجف آباد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد.
۱۲. کاظمی، م. (۱۳۸۶). مدیریت گردشگری. چاپ دوم، تهران: انتشارات سمت.
۱۳. کاظمی، م. (۱۳۸۵). مدیریت گردشگری. چاپ اول، تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۴. محسنی، رع. (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران. کارکردها، چالش‌ها و راهکارها. مجله فضای جغرافیایی. ۹(۲۸)، ۱۷۱-۱۴۹.
۱۵. مهدی نژاد، م. و سقایی، م. (۱۳۸۲). چالش‌های صنعت توریسم در ایران و راهکارهای بهبود و توسعه آن. نشریه سپهر. دوره ۱۳(۵۱)، ۵۷-۵۳.
۱۶. موسایی، م (۱۳۸۳). تخمین تابع تقاضای توریسم در ایران. پژوهش‌های بازرگانی. ۸(۳۲)، ۲۳۷-۲۲۶.
۱۷. میرکتولی، ج. و مصدق، ر. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع‌دستی مورد دهستان استرآباد جنوبی. شهرستان گرگان. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. ۲(۷)، ۱۵۴-۱۳۷.
۱۸. ولی زاده، ح. (۱۳۸۵). چالش‌های فراروی صنعت توریسم در ایران با تأکید بر کلانشهر تبریز (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

19. Briedenhann, J., & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas~ vibrant hope or impossible dream?. *Tourism management*, 25(1), 71-79.

20. Eccles, G., & Costa, J. (1996). Perspectives on tourism development. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8(7), 44-51.
21. Font, X., & Ahjem, T.E. (1999). Searching for a balance in tourism development strategies. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11(2/3), 73-77.
22. Tiany, Y., & Yongguang, Z. (2007). Community, governments and external capitals in China s rural cultural tourism: A comparative study of two adjacent villages. *Journal of Tourism Management*, 28(1), 96° 107.

Identify and Analysis the Factors Affecting Development of Tourism in Rural Areas (Case Study: Rural Areas of Jiroft County)

Ahmad Taghdisi¹ - Hamid Reza Varesi² - Mehdi Ahmadian*³ - Hamid Asgari⁴

1- Assistant Prof., in Geography & Rural Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

2- Associate Prof., in Geography & Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

3- MSc. in Geography & Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

4- MSc. in Geography & Rural Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Received: 13 June 2013

Accepted: 10 December 2013

Abstract

Purpose: the tourism industry, its development requires adequate knowledge and understanding of the economic, social and cultural issues and factors. : The present study has an effort to evaluate the facilities and infrastructure that needs to development of tourism. It also identify and analysis the factors that affecting in sustainable development of tourism industry in rural area of Jiroft.

Methodology: This research is an applied study that has been done whit descriptive - analytical approach. Data and information in this study is collected with the both documentary and field methods.

Finding: The results showed that the views of experts, the development of infrastructure and facilities that tourism development are needed them, in the rural area of Jiroft have not been satisfactory and the difference of between the average satisfaction levels and the level of expert s satisfaction is significant. It also showed that the development of tourism and economic development in this region there have a significant relationship. But the development of tourism in the current situation it has not been able to affect in economic development of this region as it should be.

Research limitation: The main limitation of this study is the lack of adequate data and statistics of infrastructure and tourist facilities.

Practical implications: The development of communication infrastructure, diversify in residence places, appropriate advertising, creation of tourism villages and etc., employing the skilled manpower, The use of local materials in the construction of hotels and resorts, the increasing of local production of food items, expand production and sale of local handicrafts and conservation and restoration of monuments and historical sites, Including the strategies for sustainable development of tourism in this region.

Original/value: The article innovations are in the analysis factors and offering the guidelines for tourism sustainable development in rural areas of Jiroft.

Key words: Sustainable development, tourism industry, rural areas, Jiroft County.

How to cite this article:

Taghdisi, A., Varesi, H. R., Ahmadian, M. & Asgari, H. (2015). Identify and analysis the factors affecting development of tourism in rural areas (case study: rural areas of Jiroft County). *Journal of Research & Rural Planning*, 4(9), 1-14.

URL <http://jrpp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/22867>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495